

OSMANLI PÂDİŞAHI II. SÜLEYMAN'IN GURKANLI PÂDİŞAHI I. ÂLEMĞİR (EVRENGZİB) 'E MEKTUBU

HİKMET BAYUR

Hindistan pâdişahı I. Âlemğir 50 yıl süren (1658—1707) uzun saltanatı sırasında pek çok yabancı elçi kabul etmiş ve kendisi de yabancı ülkelere pek çok elçi göndermiştir.

Onun devrinde Hindistan'la en sıkı elçilik münasebetlerinde bulunanlar Türkistan hükümdarları (Belh, Buhara, Kaşgar, Urgenc v.s.) olmuştur.

Bunlardan başka I. Âlemğir ile Mekke şerifleri ve İran şahları arasında epi elçi gidip gelmiştir. Bu pâdişahın saray ve ülkesi, her ne sebeble olursa olsun, durumlarını tehlikede gören veya mevkilerini kaybeden müslüman acununun bir çok hükümdar ve ileri gelenlerine de sığınak olmuştur.

I. Âlemğir Mekke şerifleri dışında Osmanlı devletinin Basra valileri ile de çok ilgilenmiştir. 1661'de ora valisi Hüseyin Paşa kendisine bir adam göndermiş, 1669'da da bizzat Hindistan'a sığınmış ve orada yüksek bir mevki sahibi yapılmıştır (Beş bin atlı komutanı olmuştur). Hüseyin Paşa'nın halefi Yahya Paşa da 1671'de Hindistan'a sığınacaktır.

Ancak I. Âlemğir kendi uzun saltanat devrinde Osmanlı tahtına oturmuş olan IV. Mehmed, II. Süleyman, II. Ahmed, II Mustafa ve III. Ahmed'ten hiç birine elçi göndermemiş ve yalnız II. Süleyman'dan kendisine bir elçi gelmiştir.

Âlemğir'in İstanbul'a elçi göndermek tasarısı

Ahbârât-ı Derbar-ı Muallâ'da ¹ Âlemğir'in 1667 yılı başlarında (IV. Mehmed devri) İstanbul'a Şah Hoca adında birini elçi olarak göndermeyi düşündüğü bildirilmektedir; ancak ne Osmanlı ne de

¹ I. Âlemğir devrine ait resmî muhaberat koleksiyonu olup evrakın çoğu Royal Asiatic Society'de ve bir kısmı Ceypur devlet arşivinde bulunmaktadır. (Bk. J. Sarkar, History of Aurangzib, C. III, s. 118'deki haşiyeye).

Gurkanlı kaynaklarında bu elçinin gönderildiğine dair bir kayıt yoktur.

Böyle bir elçi göndermek düşüncesinin neden doğduğunu ve soara onun gönderilmesine neden lüzum görülmediğini anlamak için o sıradaki durumu ve bilhassa İran - Hindistan münasebetlerini göz önünde bulundurmamak gerekir¹.

Âlemgîr ile İran'ın Safevî şahı II. Abbâs arasında gerginlikler doğmuş ve kırıcı mektuplar gidip gelmişti. Gurkanlı pâdişahının İran'a göndermiş olduğu elçi Terbiyet Han 1666 Eylülünde Agra'ya geri geldiği vakit II. Abbâs'dan çok ağır bir mektup getirmişti.

Bu mektupta Abbâs, Âlemgîr'in za'fı dolayısıyla Hindistan'da bir sürü fitne ve fesat olduğunu, "kâfir,, Siva'nın (Marataların başbuğu Sivaci) bu yüzden ün ve güç kazandığını, Âlemgîr'in takındığı bu ünvanın (Âlemi tutan anlamında) ona yakışmadığını, onun yalnız kendi babasını tuttuğunu (yani hapsettiğini) ve tahtın asıl varisleri olan ağabeylerini öldürüp onların haklarını gaspettiğini, büyüçülüğe koyulup şerîat ve adalet işlerini bırakmış olduğunu ileri sürmekte, kendi (II. Abbâs) atalarının ise cihan pâdişahlarının sığınakları bulduklarını, Hümâyun'u korumuş ve yeniden tahtına oturmuş olduklarını hatırlatmakta ve zayıflara yardım etmek şiarında olduğunu söyleyerek Hümâyun'un haleflerinden olan Âlemgîr'in güç durumda bulunması dolayısıyla büyük bir ordu ile bizzat Hindistan'a gelip onunla buluşmak ve fesatla fitneyi ortadan kaldırmak istediğini bildirmekte idi.

Bu mektubun üslûbu kırıcı ve onu alan için alçaltıcı olduğu gibi örtülü olarak ve yardım bahanesiyle Hindistan'ı fethetmek tehdidini de kapsayordu; bu yüzden Âlemgîr'i kızdırması ve kaygıya düşürmesi tabii idi.

O sıralarda Âlemgîr, İran'da bulunan Melik-üt-tüccar² Muhammed Sadık'dan gelen bir mektup ile Şah Abbâs'ın İsfahan'dan

¹ Bu yönler için bk. Alemgîrnâme s. 984-75 ve 984; Ahkâm-ı Âlemgîri, ahkâm 51; Müntahab-ül-Lübab, C. II, s. 202, Feyz-ül Kavânin s. 496-499 ve J. Sarkar. History of Aurangzib C. III, s. 110-113. Müntahab-ül-Lübab elçi Terbiyet Hanın gerginliğe sebep olduğunu yazar. Bu Âlemgîr'in görüşüdür.

² Tüccar başı: Bir ünvanıdır, aynı zamanda istihbarat hizmeti de görmektedir.

خطای اولیة سز و او اخر ~~صفحه~~ هند بادشاهی اورنگ زیب خان حضرت نیرینه
نامه هما یوندر لالی متلالی حمد و سپاس بیحد و جواهر زواهر شکر و ستایش
لایحصى ولا یعد جناب مالک الملک تعالی عن درک الا و هار کمالذاته و جل عز
مسابقة الطنون جلال صفات حضرت نیرینک درگاه کبریا و عظمت بنا هارینه لایز

و سزا وارد که جواهر مایهات مملکت بی کنت کترا خفینا فاجبت ان عرفنا
خانه سندن ابداع و نوع انواع اولان نسخه جامع انسانی کیفیت بهجت
افزای لقد خلقنا الانسان فی احسن تقویدن انشاء و اختراع و خامه زیبا
و صورت که فاحسن صور که ایلد تزیین و هر هفت ماشطه مدلول قرآنشانا
خلفا خرفتا رلد الله احسن الخالقین ایلد تحلیه و تحسین ایلد کدن صکره
النساق احوال بنی آدم و اطرا دامور کازخانه عالم و رفع رسوم بدعت
و هدم قواعد ضلالت و اظهار شعار شریعت و ایضاح مناهج ملک و ملت
ایچون هر وقت سعادت فتراندن خواص عباد کرم معتاد لرندن بریندن
سعادت خیری اختیار و منشور اما لئی نشان ذی شان انی جا علک اما ما ایلد
مزین و طغرای غرای نا جعلنا له خلیفة فی الارض ایلد معون و جاهدا
حق جهاده فرمان شریفیله فرضیت غزای مبرهن ایلوب نظام امور انام
و قمع اعتدای ایام ایچون و جعل بینکم مودة و رحمة فحواى سعادت اخراجه
تودد و اتحاد قلوبا و دای ترغیب و الفیت علیک محبة متی کریمه کرامت
نشان ایلد تالف و تحبب احبابی تحبب ایلدی تعالی الله ای ز تو بود همه
و جمیع تو اصل وجود همه زمین و زمان صنع پرگار اوست تعالی الله این کارها
کار اوست جزایش ندانم من ناشناس که بر تو بود رانجه کیم قیاس و عناد
نفس سزای صلوات و هزار خوش الحان رنزمه بیری ایختان اول و ورد مطرای

II. Sultan Süleyman'ın Hindistan Padişahı Evrengzib
Alemgir'e mektebu.
(Başbakanlık Arşivi 5. Name defteri s. 54 — 55).

کستان و ما ارسلنا الی الاحمد المالمین و اول کل نیت عار کارا شن
 لع الله وقت اولان حضرت محمد المصطفى صلی الله علیه و قن و نوه
 مطهره لری و لسو که درخ هرج و مرج و درخ خبط و هسطا بیرون انشا عاز
 ظلاله فلا یرض و ای ایه الصیغ و بنیضرب الظالم و من اکر مسالما
 الله فال دنیا کر مه الله یوم العتیه ی ایه تمیز میان خا دم و مخدوم و توبه
 با بسا کر و حکوم میاید و با ذارا الله یخلق خلقا للادافه مسیح ناصیه بین
 اکرام و احترا می ایه بین اناس شد در بجه سودای استبداد و ضبط مر
 و سوسه استتعال و استتعال دالیب و خیر اناس رحل مسک بنان اؤسه
 فیسبیل الله کلام در دربار لریله ترویج غزا و اعلاء کلمه علیا لجرنا استکبار
 من الاحوان و الثیابین فاله فی ظل العرش کلمه جاسمه لریله توفیر و تکلیف
 اصدا و ما انا لیدی رسول عرب شاه لقب دلیل عجم رهنا عرب اؤقیه
 دین کل کاشن بهر بنون سخیل شن و در ادری ناسم دود و خلفا را شایز
 و آل اولاد و اصحاب و ثابین رسول الله قال علیه رحمتک هدیه پیشا خنده
 آیدار جا و لسو که شمسواران شما را شایقون انشا بقون و رهنا با سالت
 با یقصر اقدیم ایه سرفراز و ممتاز و شامش در دانا مدعا حضرت سامی را نسبت
 ملک خلعت مستود و منقبت خورشید انشا نیت امارت کردن بسط
 عطار و قطن فیر و زینش استکار و دانش کیمس و حکمت نوشوران

فصیح مرع مستغن مستند و ساید عدالت باسط و مزو لاموت
 ان شرا المدد و الاحسان داور سلطنت پرا خند و نوریا نوقای شکر کف
 غلامه سادین چه هدان تقاق اساطین خسروان اهل ایمان رشت دون
 را با نایم هد پندین انجانان مالک و سیمه سند المستغنی العزیز
 و توصیف و التعمیر المحفوف بصوف عواطف ملک تعذیر نظام هدیه و انشا
 و شوکت و الالهیه و انشاء دوسه برهان بدین شرا و اولک زبیه کبر
 شیهت الدین و اندینا بقا لله انقا لالدینا و الدین صوتی باصو یسایه
 فون و وب سستار مصادقت رهیلرینه عاقلنا استصابت توجه و د
 و دید باقی استغنا صفت شسته بلجکی و انشا دایله دین کلشن هشت اذار
 و جیت محیی الخلیفین و اولان کلکله استکبار و حبت و ملله و نسا بیجمانه
 فخری عفتنا اوقی و شاهان که مطر سراج مع اجابت و ملله و نسا بیجمانه
 محاسن اناسر ما تصد زور شیشه حلت و کیمه قلوب بلای تعظیم
 تاجیه و نور اعد و قیرو تخمیه بره غنچه زبر زور املی قلمی خمنشن مراسم
 سادین خورشید سلو اوز قوی این خور قیوم و دت نسا ب و زن نقیله
 فون و نور سغان ان لینی ادری و تقصیر حوال رفعت شام لایله و یزین تجمه
 و نور اعد و قیرو تخمیه بره غنچه زبر زور املی قلمی خمنشن مراسم
 و نور اعد و قیرو تخمیه بره غنچه زبر زور املی قلمی خمنشن مراسم

II. Sultan Süleyman'ın Hindistan Padişahı Evrengizb Âlemgir'e mektubu.
 (Başbakanlık Arşivi 5. Name defteri s 56 - - 57).

بجاری ذخر بیضا لربینه پروردگوشاوت سزای اخلاص و ربانیا حیات الخیر
اولان عزرا یسار مال بوجیهله اراشا و ثورک مالان ملک و راهب لایمان
سجنا انمن نوره ذایر عن الروال و تقدس صفاشه عن الاثقال خصلتو فانان فاند
بر اعطافنا مله سجود و الطاق ماله مسیله ککل بنان . دولت و رجسار
مصداقیجه زمانه حل و عقد مما لک اسلامیه هر وقتان برینا کینه سنلک هر
کلیت و عهدن ختمنه تقویض و تقلید و لبق سنت سنیة الهیه دنا و لوب
شربت خانان ازل ذالذی ذات بختیار می و جمعا کلا خلافت فی الاصله فیه طیاره
حظه داروسها فرمقدن انا لارض برضا عبا دعی الطهارت دن فیهب التلب
سستی سهوا علا و نعل اوفی فایذینان لایام ذلها و بین الناس مد لول شریف
اوزه مروا یام و کورده و راعوا و اتقا و شیخ و علما و اطبا و اطباء
تجمان و رعایا ایله سر بساطت عتاقی و اوزن خلافت بیها نایف و یور لاجوری
مصداقت پروردربنه میسرا و لعینان روزی شرف خدمت جبرئیل الشریفی و اید
اجرا حاکم شریفیت مطهره جناب رسول التالین ایله بو اکرک امانت
عظمی و افوض امر الی الله انا لله بهیر الیها و تقری الیه زیورک دن قبول
فانهدر جناب یاری عزیزه درگاه اجابت بناهدن مسؤلدرکه فاکر
بیو اناس بالحق و ما ان شریفی بلانشرف شفا و امتنا لایوب عدل سالتبر
من عباده سبعین سنه حدیث شریفه مظهر اولان صلاحین صفت ایین

اولان ایش عدالت رهویه افتقا مقدر ایش اوله آمین رسین مسایح شوکت
جامع خاقا بیدری و لوق کردک ذات قدیم لرلید و لر پولد و صف شریفی ایله
اولان جناب و اجبا لوبون و مؤخدا لانا اناک ثلثة توصیفنا حقیقتر ایله
میزانک و عزت و رسالت نورانات صلی الله تعالی علیه و سلمی کلا ایله
و جمال دن کده وصیعه دست لمانتاری و لوبنا اناک ایله کلا صنام اولوب
سار و تابان عال مخالفه نصاری نادق قلوب شفا و تمجید لرلید اناک و کلا
صفت کستان بلا د اسلامیه به تحریک الاجساد و اطاله نجه خسارت
ایثار ایله کلا تراغ و کلا مسؤل عن رعیتیه تنبیه شریفوزن عونا لله تعالی
فیل اولوب دفع ایدی عدلی لیم و جوره توجید و یقیندن رفع شار ایش
کلا و عدالت اوسته و حاجت مواظن مومنین و صیانت مساکین و اموال
اولان و مؤمنین بون الله تعظیم لسانک لطف و کرمه توکل و معجزات کبیره
الیه کلا سلطانی بیا به توکل و لوب و اراج مقدر به خفا و اشدین
وال اولان و اصحاب و تابعین و سار اولیا کلا راستا رسدنا ستمدان اولوب
میران نه کان نه مقصدا سجه نیت صادقه و عزیزیت خالصه ایله قالالین
کلا کلا تا لولک کلا فی زمان لا فرامتنالی و زوره اسفا طریضه نزلوینا
نات بیضا ایچول و انا نصر لومعدنا الله العزیز الحکیم و ان تصبرک الله فلا تنال
الصلوات کلا

II. Sultan Süleyman'ın Hindistan Padişahı Evrengizib Alemgir'e mektubu.
(Başbakanlık Arşivi 5. Name defteri s. 58 - 59).

وانفسهم على المناعير في درجة وعداة الحسنى اثاره برشا زليله شرفه
 ازمه ده مقر خلا فتراولان دار السلطنة السنية بحجة قسطنطينية حر والله
 عن الافان والبلية دن نهضت وسروجان چنستان نصرت اولان لار وچن
 چيزى مهتر نسيم عزيت قنغين تاسيس اساس استيناس واخرت ونايد وشيد
 ما تزيكايكي ردوستى ومودت ايجون سوه حسنه شاهان وسعيه مستحسنة
 تاجداران جهان وزنه نويد خلا في حاي وى وپيام نهضت ملوكا نه مزي محزون
 نامه همايون محالمت مشهورا عرابعه مصادق قلوب معتبر ومتمل امير
 ايله اول جناب رفيع القدر والانصافك صوبه مستطال برينه ويست ده
 قلندرد انشاء الله تعالى لهما الوصول نقش احوال بصورت مال كس نال ايليه
 ضير سعادت سيميرلى اولدقن دعوى المللك العادل سنجاية مفهوميته جنود
 اجابت نمود لريله معاوث وزير جناح باهر الجناح جهان نيلون اسوده اور
 علماء مشايخ كرام ومظنه اجابت اولان سلاي ذوى الاحترام دن تجار
 دعای خيرا ايله غير ككش دن اجمدى وككها شنى حفاظ شربت مطهره مجدي
 هر وجهه اظهار رجلىت بيريلوب نامل ابرجها دا اولمى تا مولد بنام رسان
 مشا راليه بن لرى طرف مودت جو بلر نده اظهار رضا صت وادى خدمت سدر
 ايلد كدن صكره موكد ضوابط خلت ومشيد روابط راسخه اخوت بيا خدم
 شاهان لريله اعاده وچما بعدا فتابا بدى الاشراف مبروفه قبرى سهر بولاند
 نور افشان ساق اولوب بدمسافه ما بين اشراف انما ثمنه برده كس سجايه
 اولوب شوكله لازمه اتحاد مذهب وملت ومهمه اطراد ذى شريفه على الوعم
 الاعداك هوجقه رعایت وعلى الذوا مر اسال رسل ورسا ايله تايد و داده
 صرفهت بوريه ما دام بوخجه برزيب وزراند وكدرون ونوجتر والاقباب
 وزينين قباير سپهر سونين مناب وفراير واونا تريا وسخن بهناسن خيرو
 خاور سياره سپاه جلوه نما اوله بارده شوكتنا بهت بناه جهان ايلرى وسيا
 دولت واجلال رفيع البنا لرى شتميع وقاير بزدان وحرير حمايت مستعاز
 مصون وجناب سلطنت نصاب وخلصنا نسا بلرى مكررت روزگار دن محفوظ
 وما سون اوله امين بحريت سيد المرسلين منتلمه او بوليك بادشاه عبدالحميد

II. Sultan Süleyman'ın Hindistan Padişahı Evrengzib
 Âlemgir'e mektubu.
 (Başbakanlık Arşivi 5. Nâme defteri s. 60 — 61).

kalkıp iki fersah ötede konakladığını ve çadırlarını Agrâbâd'a gönderdiğini öğrenir.

Bunu duyunca Âlemgîr de derhal ata binip yola çıkar, çadırların öne gönderilmediği için beklemesini isteyen bir adamına şu karşılığı verir: "Haber almadan mazur olabilirdim, öğrendikten sonra tesahül ve ihmal, ikbalimin zevali alâmeti olur, pişhanenin (öne gönderilen çadırların) varmasına ne lüzum vardır?,".

Aynı zamanda İran ve Hindistan orduları sınırlara yakın bölgelere yığılmaya başlarlar. Ancak II. Abbas'ın ölümü gerginliği ortadan kaldırır ve beklenen savaşı önler.

Osmanlıya elçi göndermek düşüncesi bu gergin durum sırasında onun yardım ve hiç olmazsa dostluğunu sağlamak ve o sayede İran'ı Batı sınırlarında da güvensiz bir durumda bulundurmamak düşüncesinden doğmuş olmalıdır.

Ancak II. Abbas'ın beklenilmedik bir anda hastalanıp ölmesi aradaki gergin durumu ortadan kaldırdığı için Ahbârât-ı Derbar-ı Muallâ'da anılan Gurkanlı elçisinin İstanbul'a gönderilmesinden vazgeçilmiş olduğu düşünülebilir.

Osmanlı elçisi Ahmed Ağa'nın Hindistan'a gönderildiği sıradaki durum

Yukarda andığımız olaylardan 20 yıl kadar sonra II. Sultan Süleyman Hindistan'a bir elçi ile bir mektup gönderecektir.

Nâme Defteri'nde mektubun tarihi ay ve gün açıklanmıyarak 100 (yani 1100) diye gösterilmektedir. Bu yıl 26 Ekim 1688'den 15 Ekim 1689'a kadar gider. Aşağıda görülecek olan Meâsir-i Âlemgîr'nin bir yazısından mektubun Ramazan 1101 başlarında, yani Haziran 1690'ın ilk günlerinde Âlemgîr'e verildiği anlaşılmaktadır.

Bu bilgilere göre II. Süleyman'ın nâmesinin Köprülü Fazıl Ahmed Paşa'nın sadaretinden ve onun elde ettiği muvakkat başarılarından önce yazıldığı belirir.

O sırada Nemçeliler Macaristan'la Sırbistan'ı almış olup Sofya'yı dahi tehdit etmekte idiler; Rumeli'nin büyük kısmı da tehlikede görünmekteydi. Venedikliler de Mora'yı ve Atina ile birlikte Merkezî Yunanistan'ın bir kısmını almışlar, Dalmaçya ve Bosna'ya girmişlerdi.

Özet olarak Osmanlı devleti o vakte kadar hiç görülmemiş ölçüde güç ve tehlikeli bir duruma düşmüş bulunuyordu.

Osmanlı elçisinin I. Âlemgîr'in huzuruna çıktığı 1690 yılında ise Gurkanlı devleti tarihinin en yüksek ve parlak devrini yaşıyordu.

Âlemgîr, Dekken'deki iki büyük Müslüman devletini: Kendilerini Fatih Sultan Mehmed'in küçük kardeşinin soyundan sayan Âdilşah'ların Bicapur devletiyle Karakoyunlu hükümdarları soyundan olduklarını söyleyen Kutupşah'ların Gülkende devletini ele geçirip kendi ülkelerine katmış ve Hinduluğun kahramanlığı davasıyla ortaya atılan Marata devletini de ezip, hükümdarını ve hânedan üyelerinin bir çoğunu yakalatmıştı. Marata devleti de o an için yıkılmıştı.

Bu suretle o sırada hemen bütün Hindistan ve Afganistan'ın bir kısmı I. Âlemgîr'in egemenliği altında bulunuyordu.

Osmanlı elçisine yapılan kabul

Âlemgîr, Osmanlı elçisini Meâsir-i Âlemgîr'in (S. 335) tâbirine göre "Orduy-ı cihan-neverd (cihan içinde dolaşan)'ın Galgala (Batı Dekken) mevziinde bulunduğu bir anda 1101 yılı Ramazan'ının hilali görüldüğü sıralarda,, (S. 336) kabul etmiştir (Haziran 1690 başları eder). Esasen Âlemgîr, saltanatının en büyük kısmını ordusu içinde savaşıarak ve göç ederek geçirmiştir. Meâsir-i Âlemgîrî bu Osmanlı elçisinin kabulünü anan tek eserdir; bu resm-i kabul hakkında şunları yazar (S. 337):

"Rum kayserinin (Osmanlı Pâdişahının) elçisi Ahmed Aka (Ağa) ve Buhara valisinin (hükümdarının) sefiri Bedr Biy (veya Nedr Biy) ve Kaşgar hakiminin (hükümdarının) firistadesi Abdurrahim Bik¹ onun (Âlemgîr'in) asuman mertebeli (gök gibi yüce) dergâhına secde etmekle itikat alınlarını nurlandırdılar ve muhabbet ve meveddeti seçmiş otan sadırların (büyüklerin) gönderdikleri hediye ve niyaznâmeleri (ihtiyaçlarını bildiren yazıları) yüce nazarlarından (Âlemgîr'in gözü önünden) geçirdiler.

"Mülâzimet ve ikamet ettikleri günlerde ve ayrılışları arasında herbirinin emellerinin eteğini rütbe ve derecelerine göre türlü türlü hil'atlar, nefis mücevherler, at, fil ve pek çok nakid (den tereküb eden) bağış ve atıyyeler ile doldurdu. İrem'e² benzeyen Hind'in

¹ Elçi, sefir ve firistade tabirleri metinde vardır. Biy (بى) ve Bik (بيك) ünvanları da metindeki gibidir. ² Cennet'e benzeyen bağ.

nâdir eşyaları ve tansukatı (hediyeleri), mücevherler ve çok değerli nefis kumaşlar, sahifelerin (mektupların) karşılıkları ile birlikte ihlas ve ittihat mesnedinde oturanlara (elçileri göndermiş olan hükümdarlara) hediye edildi.,,

Meâsir-i Âlemğîrî, Âlemğîr'in gönderdiği veya kabul ettiği 20 kadar elçiyi, haklarında yapılmış olan teşrifat ile birlikte türlü yerlerinde anmaktadır. Bunlar arasında en az teşrifata mazhar olanlardan biri de bu Osmanlı elçisidir.

O devirde Türkistan dağınık ve yoksullaşmış bir durumda olup artık orada büyük devlet denebilecek bir teşekkül kalmamıştı. Belh, Buhara, Urgenç ve Kaşgar'daki hükümdarlar artık yersel özde ve etraf üzerinde önemli bir tesir yapamıyacak durumda devletlerin başında bulunuyorlardı.

Meâsir-i Âlemğîrî'den alıp yukarı koyduğumuz parçada Osmanlı elçisinin Buhara ve Kaşgar elçileri ile bir tutulduğunu ve aynı muamele gördüğünü anlatır. Bu seferki kabul resminde alınan ve verilen armağanlar bile anılmamıştır; halbuki çok kere bu devletlerin elçileri için bunlar anılmaktadır. Keza bazen bu gibi elçilerin hem geliş, hem de gidişlerinde Âlemğîr'ce kabulleri Meâsir'ce ayrı ayrı yerlerde kaydedildiği halde Osmanlı elçisinin kabulü bir tek yerde anılmıştır.

Dahası var: Meselâ Osmanlının bir valisi olan Basra hâkimi Hüseyin Paşa, Kasım Aka (Ağa) adında bir adamını Âlemğîr'e göndermesi olayını Meâsir üç yerde anmaktadır (S. 34, 35-36, 37). Birinci defa onun Surat limanına çıkışı haberinin alınması ve ona karşı gösterilecek ikram için Âlemğîr'in gönderdiği "yarlık,, ikinci defa Kasım Aka'nın geliş kabulü ve üçüncü defa da gidiş kabulü anılmakta, Kasım Aka'dan alınan, ona verilen ve Hüseyin Paşa'ya gönderilen armağanlar da ayrıca sayılmaktadır.

Küçük devletlerin ve Mekke şerifi ve Basra hakimi gibi Osmanlıya bağımlı veya onun memuru olan kimselerin elçi veya adamlarına yapılan teşrifattan İran gibi o devrin Osmanlı ve Gurkanlı ile birlikte üç büyük Müslüman devletinden birinin elçisine yapılan kabul resminin anlatılışına geçerseniz II. Sultan Süleyman'ın elçisi Ahmed Ağa'nın gördüğü muamelenin acıplığı daha da belirir.

Meâsir-i Âlemğîrî, S. 35'de, İran elçisi Budak Bey'in Multan eyaletine girince ora ve sonra Lahor valisi tarafından gördüğü

karşılamaı, kendisine çekilen ziyafetleri, sunulan armağanları — ki bunlar Türkçesi kullanılarak, dokuzar dokuzar veya “heft dokuz,, gibi dokuz sayısının misilleri olarak geçer — anmaktadır (S. 35); keza kendisine “uluş-ı hassa,, yani pâdişahın armağanı verilir v. s.

Budak Bey şeker bayramının üçüncü günü (1071 Hicrî yılı / 1 Haziran 1660) Darü'l-Hilâfe (Delhi) karşısına varır ve devletin ileri gelenleri tarafından büyük bir alayla karşılanır, pâdişahca kabul edilir, ora tabirince “görünüş,, te bulunur ve II. Şah Abbas'ın nâme ve armağanlarını ona sunar. Meâsir-i Âlemgîrî bunların başlıcalarını saymakta ve 422.000 rupi değrinde (45.000 altın lira kadar) olduklarını yazmaktadır (S. 36). İki ay sonra 10 Zilhicce'de Budak Beye gidiş kabulü yapılır; kendisine bir çok armağandan başka yüz bin rupi de verilir.

On altı ay kadar sonra 1073 Rebiu's-sani'sinde Terbiyet Han bir karşılık mektubu ve yedi yüz bin rupi değrinde armağanlarla II. Şah Abbas gönderilir (S. 47).

Budak Beyle Ahmed Ağa'ya yapılan kabul resimleri karşılaştırılınca arkadaki farkı izah edecek sebepler aramak gerekmektedir. Bahusus ki yukarda işaret ettiğimiz gibi Osmanlı pâdişahının elçisine yapılan karşılama bazı küçük devlet elçilerine ve Osmanlıya bağımlı kimselerin gönderdikleri adamlara yapılandan bile daha az parlaktır.

Âlemgîr'in Osmanlıya karşı kızgın veya kırık olmasını izah edecek sebeplere Osmanlı ve Gurkanlı tarihçi ve vak'anüvislerinin eserlerinde rastlamadık. Ancak şu yön hatıra gelebilir ki onun tahta çıkışını kutlamak üzere İstanbul'dan bir elçi gelmediği gibi ilk Osmanlı elçisinin onun saltanatının hicrî 34 üncü yılında gelmiş olması, bu gelişin de Osmanlı devletinin Avrupa'da bir takım yıkımlara uğramaya başladıktan sonra yapılması Âlemgîr'i kızdırmış veya gücendirmiş olabilir.

Akla gelebilecek başka bir yön daha vardır: II. Süleyman'ın mektubunda kendisinin “cihad,, , yani din yolundaki savaşları anılırken bunlara katılmayanları küçük gösterecek özde bir dil kullanılmış olması Âlemgîr'i kızdırmış olabilir. Keza Osmanlı pâdişahının kendi “Halifelğini,, bir kaç kere anmış olması Gurkanlı pâdişahına dokunmuş olabilir.

Osmanlı kitabet dairesinin Gurkanlı devleti ve onun başın-

daki kimse hakkında pek az bilgiye sahip olduğu görünmektedir. Nâmeyi, Nâme Defterine kaydeden kâtip "Hind pâdişahı Evrengzîb Han Hazretlerine nâme-i hümâyundur,, demiştir. "Evrengzîb,, , Âlemgîr'in şehzâdelik adı olup, Avrupalı yazarlar onu hep o adla anmakta devam etmişlerdir ; halbuki Hindistan'da onun saltanatı devrine ait yazılarda o hep "Âlemgîr,, diye anılır. Bu yön iki devlet arasında doğrudan doğruya temas olmayıp Osmanlı ülkesinde Gurkanlı hakkındaki bilgilerin daha çok Avrupalılardan alındığı zannını uyandıracak özdedir.

Bundan başka II. Süleyman'ın nâmesinde (Bk. 56 ıncı sahifenin sonu ve 57 inci sahifenin başında) Gurkanlı pâdişahı uzun uzadıya övülürken kendisine "Şah Evrengzîb Âlemgîr,, demekle yetinilmektedir; yalnızca "Şah,, tabirinin Hindistan'da yeter ölçüde bir saygı ifadesi sayılmadığı gibi böyle bir nâmede onun tam künyesinin yazılması da gerekmekteydi; o ise tuğrasına göre "Ebû'l-Muzaffer Muhyü'd-din Muhammed Evrengzîb Bahadur Âlemgîr Pâdişah-ı Gazî,, dir. O böyle bir nâmede künyesinin tam olarak anılmamış olmasına da alınmış olabilir.

Özet olarak: a) ilk Osmanlı elçisi, Âlemgîr'in saltanatının 34'üncü yılında gelmiştir; b) o sırada Osmanlı devleti yenilgiden yenilgiye uğramaktadır; c) gönderilen nâme o zamanın anlayışına göre yeter ölçüde saygılı değildir; d) II. Süleyman'ın kendine bir kaç kere halife demesi hoşça gitmemiş olabilir; e) "cihad,, hakkındaki cümlelerin Âlemgîr'ce bir tariz sayılmış olması mümkündür.

Ahmed Ağa'nın elçiliği hakkında Osmanlı kaynaklarının sükûtu

Ahmed Ağa'nın elçiliği 1095—1106 yılları olaylarını anan Silahdar Tarihi'nde anılmamaktadır. Keza onun getirdiği karşılık da Nâme Defteri'nde yoktur. Halbuki Meâsir-i Âlemgîri'nin yukarıya koyduğumuz satırlarından böyle bir karşılığın bulunduğu anlaşılmaktadır.

Silahdar Tarihi'nin sükûtu ve karşılığın Nâme Defteri'ne geçmemiş olması elçiliğin hoşça gitmeyecek sonuçlar verdiğine ve gelen karşılığın beğenilmediğine delil sayılabilir.

Bu elçiliği, dolayısıyla ilgilendiren bazı evrak Bab-ı âli Arşivlerinde bulunmuştur (İbnü'l-Emin tasnifi, Hariciye 1081 ve 1380).

Bunların birincisi Zilhicce 1116 ortalarında (Nisan 1705) muamele görmüş olup ölmüş bulunan Ahmed Ağa'nın oğlu Mehmed'in maaşına aittir.

İkincisi 1129 Sefer ayının ortalarında (Şubat 1717) muamele görmüş olup elçi ve heyetince kullanılmış atlar için ödenecek paraya aittir.

II. Süleyman'ın nâmesinin metni aşağıdadır.

**Hind Pâdişahı Evrengzîb Han hazretlerine
nâme-i hümâyündür.**

(5 Numaralı Nâme Defteri'nin 54. sahifesinden başlar¹)

1. Leâlf-i mütelâli-i hamd ü sipâs-ı bî-had ve cevâhir-i zevâhir-i şükr ü şitâyîş-i

2. Lâ-yuhsâ ve lâ-yuad cenâb-ı mâlikü'l-mülk tealâ an dereki'l-evhâmi kemâlü zâtihî ve celle an

3. Müsâbakati'z-zunûni celâlü sıfâtihî hazretlerinin dergâh-ı kibriyâ ve azamet-penâhlarına lâyık

1. (55 inci sahifenin başı) ve sezâvârdır ki cevâhir-i mâhiyyat-ı mümkineyi "küntü kenzen mahfiyyen feahbebtü en urefe,"² hızâne-

2. hânesinden ibda ve nev^cü'l-envâ olan nüsha-i câmia-i insânı keyfiyyet-i behcet-

3. efzây-ı "lekad halâkna'l-insâne fi ahseni takvîm,"³ de inşa ve ihtira^c ve hâme-i zibây-ı

4. "ve savvereküm feahsene sûvereküm,"⁴ ile tezyîn ve her heft mâşita-i medlûl-i "sümme enşenâhü

5. halkan âhara fetebâreka'llahü ahsenü'l-hâlikîn,"⁵ ile tahliye ve tahsin eyledikten sonra

¹ Yeni harflere çeviren Bay Selâhaddin Elker; hadisleri ve farsca beyitleri Türkçeye çeviren Profesör Necati Lugal; tashihleri yapan Adnan Erzi.

² Hadis-i Kudsî: «Ben gizli bir hazine idim; bilinmek istedim. Bunun için mahlûkatı (halkı) yarattım».

³ Tin suresinin 4. âyetinin bir kısmı: «Biz insanı boylu boslu ve güzel bir biçimde yarattık».

⁴ Müminin suresinin 64. âyetinin italikle yazılmış kısmı: «Allah o ki sizin için arzı bir makar, semayı bir bina yaptı ve size suret (biçim) verdi, sonra da suretlerinizi güzellendirdi...»

⁵ Müminin suresinin 14. âyetinin italikle yazılmış kısmı: «Sonra o

6. ittisak-ı ahvâl-i benî-âdem ve ittırad-ı umûr-i kâr-hâne-i âlem ve ref^c-i rûsûm-i bid^cat

7. ve hedm-i kavâid-i dalâlet ve ızhâr-ı şîâr-ı şerfat ve izâh-ı menâhic-i mülk ü millet

8. için her vakt-i saâdet-iktirânda havass-ı ibâd-ı kerem-mu^c-tadlarından bir bende-i

9. sa^cd-ahterini ihtiyar ve menşûr-ı âmâlini nişân-ı zîşân-ı "innî câilûke li'n-nâsi imâmâ,"¹ ile

10. müzeyyen ve tuğrây-ı garrây-ı "innâ caalnâke halifeten fi'l-ardi"², ile muanven ve "câhidü

11. hakka cihâdihî,"³ fermân-ı şerifiyle farziyyet-i gazâyî müberhen eyleyüp nizâm-i umûr-i enâm

12. ve kam^c-i a^cdây-ı liyâm için "ve caale beyneküm meveddeten ve rahmeten,"⁴ fehvây-ı saadet-ihativâsı ile

13. teveddüd ve ittihad-ı kulûb-i eviddâyi terğib "ve elkaytü aleyke mahabbeten minnî,"⁵ kerîme-i keramet-

14. nişânı ile teellûf ve tahabbüb-i ahıbbâyı tahbib eyledi

Teâlâ'llah ey ez tu bûd-i vücûd-i heme

dökülmüş suyu kan pıhtısı, bu kanı da bir çiğnem et yaptık; o bir çiğnem ette kemikler yarattık, kemikleri de et ile örttük, sonra onu başka bir yaratılışta yaptık (Ona ruh verdik, nutuk verdik). *Allah bilgide, güçte ve kuvvette pek yücedir, yarananların en güzelidir.*

¹ Bakara suresinin 126. (İzmirli İsmail Hakkı'nın «Maanî-i Kur'an» ına göre 125.) âyetinin sonunun italikle yazılmış kısmı. Peygamber İbrahim'e aittir: «Allah: (Seni insanlara İmam yapacağım) demişti.»

² Sâd suresinin 26. âyetinin ilk kısmı: «Ya Davud! Biz seni yer yüzünde halife yaptık...»

³ Hac suresinin son âyetinin (78) başı: «Allah hakkında gereği gibi duruşun» Yani, bunu yalnız ibadet olmak üzere yapın, yoksa şöhet ve ganimet için yapmayın.

⁴ Rum suresinin 20. (Maanî-i Kur'an'a göre 21.) âyetinin italikle yazılmış kısmı: «Onun (Allah'ın) kudretinin nişanlarından biri de budur ki size kendileriyle huzur ve rahata nail olabilirsiniz diye einsinizden zevceler yaratmıştır. *Aranıza muhabbet ve merhamet koymuştur.* İşte bunda tefekkür eden cemaat için elbette ibretler vardır.»

⁵ Taha suresinin 36 ve 37. âyetlerinin italikle yazılmış kısmı: «Hani ana'na (annene) hakkında ne vahy olunacaksa hepsini vahy etmişdik: Musa'yı bir sandığa koy, Nil denizine at, deniz onu kenara çıkarsın, benim düşmanım ile onun düşmanı onu alsın, Musa! *Tarafımdan sana muhabbet ilka ettim ki gözünün önünde büyüyesin.*»

15. Vücûd-i tu asl-i vücûd-i heme
 Zemin u zeman sun'î perkâr-i üst
 Teâlâ'llah in kârâh (St. 16) kâr-i üst
 Cuz îneş nedânem men-i nâşinâs
 Ki berter buved zançı gîrem kıyâs,,¹

ve anâdil-i (andelibler, bülbüller)

17 nağme-serây-i salevât ve hezâr-ı (bülbül) hoş-elhan-ı zem-
 zeme-pirây-ı tahıyyât ol verd-i mutarrây-ı

1. (56. sahifenin başı) gülsitân-ı "ve mâ erselnâke illâ rah-
 meten li'l-âlemin,,² ve ol gül-i ziyet-i izâr-ı gülşen-i

2. "İî maallahi vaktün,,³ olan hazret-i Muhammedü'l-Mustafâ
 sallâllahü teâlâ aleyhi ve sellem in vakf-ı ravzâ-i

3. mutahhareleri olsun ki def'î herc ü merc ve ref'î habt
 (yanlış hareket) u hebt (sukut, zebunluk, eksiklik) için "es-sultânü

4. zıllu'llahi fi'l-ardi ye'vî ileyhi'd-dâtfü ve yentâsirü bihi'l-
 mazlûmü ve men ekreme sultane'-

5. llahi ft'd-dünyâ ekremehu'llahu yevme'l-kıyâmeti,,⁴ ile tem-
 yfz-i meyân-ı gâdim ü mahdûm ve tebyîn-i

6. pâye-i hâkim ü mahkûm idüb "izâ erâda'llahü en yahluka
 halken li'l-hilâfeti meseha nâsiyetehü biyedihî"⁵,

¹ «Ey, her şeyin oluşu senden olan ve her vücudun (mevcudatın, varlığın)
 aslı kendi vücudün (varlığın) bulunan yüce Tanrı. Zemin ve zaman onun perkâr-
 rınının bir eseridir. Ne yüce bir Tanrı! Bütün bu işler onun eseridir. Ben cahil,
 bundan başka birşey bilmiyorum. Kiminle mukayese etsem senden daha üstün
 kim gelebilir ?

Bu farsca manzum kıt'anın birinci mısra'ında sonradan satırlar arasına
 fazla ve lüzumsuz olarak ilâve edilen (vücud) kelimesi, hem mânayı hem de
 «bahr-i mütekarib» denilen ve Şehnâmelerde kullanılan aruz vezni bozmuştur
 (S. Elker).

² Enbiya sûresinin 107. âyeti : «Biz seni ancak âlemlere rahmet olmak
 üzere gönderdik.»

³ Hadis : Yalnız italikle yazılı kısım metinde vardır : «Allah ile benim
 bazı vaktim olur ki o zamanda ne Allaha yakın bir melek ne de mürsel bir
 nebî bu hususta bana eş olamaz.»

⁴ Hadis : «Âdil olan sultan Allahın yer yüzünde gölgesidir. Her zayıf ona
 iltica eder ; her mazlum ondan yardım görür. Kim Allahın (bu) sultanına dün-
 yada ikram ederse (= keremle muamele ederse) Allah da kıyamet gününde ona
 ikramda bulunur.»

⁵ Hadis : «Allah halife yapmak için bir mahlûk yaratmak istediği vakit
 onun alınını eliyle mesh eder.»

7. ikram ü ihtirâmı ile beyne'n-nâs şedd-i deriçe-i sevdây-i istibdâd ve zabt-ı mermerr-i

8. vesvese-i istiklâl ü istibdâd eyleyüb "recülün mümsikün bi-inân-i feresihî

9. fi sebflî'llâhi " ¹ kelâm-ı dürer-bârlariyle tervic-i gazâ ve

10. mine'l-ihvâni ve'l-mütehâbbîne fi'llâhi fi zıllî'l-arşı," ² kelime-i câmialariyle tevkîr-i düstân ve teksîr-i hullâna

11. ısdâr-ı fermân eyledi. Resûl-i Arab Şâh-i Ümmî-lâkab — Delil-i Acem rehnümây-i Arab — Ezû huccet-i

12. dîn mükemmel şüde — Bemühr-i nübüvvet müseccel şüde,, ve derârf-i durûd-i nâ-ma' dūd Hulefâ-i Râşidin

13. ve âl u evlâd ve eshâb u tâbiîn rıdvânu'l-lahi teâlâ aleyhim ecmâinin hedıyye-i pısgâh-ı huld-

14. âyınleri olsun ki şehsüvârân-ı mızmar-ı "es-sâbiküne's-sâbikün" ³ ve rehnümâyân-ı mesâlik-i

15. "bieyyihim iktedeytüm," ⁴ ile serfiraz ve mümtâz olmuşlardır Amma ba' dū âli-hazret samî-rütbet

16. melek-haslat sûtüde-menkabet hurşid-izâet neyyir-emâret gerdün-bestat

17. Utârid-fitnat Ferîdun-meniş İskender-dâniş Keyhusrev-hikmet Nûşirvân-

1. (57. sahifenin başı) fitrat murabba - saltanat müstenid-i vesâyid-i adâlet bâsıtı'l-emni ve'l-emân

2. nâşirü'l-adl-i ve'l-ihsân dâver-i saltanat-pirâ hidv-i fermân-fermây-ı kişver-güşâ

3. hülâsa-i selâftn-i mücâhidân nekave-i esâtin-i (burada mecâzen bir cemaatin ileri gelenleri) husrevân-ı ehl-i reşk-revân-ı

4. râyân-ı (racalar) ekalîm-i Hind pesendide-i tâcdârân-ı me-mâlik-i ves' a-i Sind el-müstağnî zâtühû ani't-ta'rifî

5. ve't-tavsîfi ve't-ta'bfir el-mahfuf bi-sunûfi âvâtıfı'l-Meliki'l-Kadîr nizâmü'd-devleti ve's-saltanati

¹ Hadis : «İnsanların hayırlısı Allah yolunda atının dizginini ele almış kimsedir.»

² Hadis : Allah için birbirlerine kardeş olanlar ve birbirlerini sevenler Allahın arşının gölgesindedirler.»

³ Vâkıa suresinin 10. âyeti : «ileri gelenler de ileri gelenlerdir.»

⁴ Hadisten bir parça : «Benim ashabım yıldızlar gibidir. Onlardan hangisine uyarsanız doğru yolu bulursunuz.»

6. ve'ş-şevketi ve'l-übbeheti ve'ş-şân der sipihr-i kemâl bedr-i münir Şâh Evrengzib Âlemgîr

7. Şüyyidet li'd-dîni ve'd-dünya bakæhû Allahü ekbake li'd-dünyâ ve li'd-dîn¹ savb-ı bâ-sâvâb-ı saadet-

8. karfın ve evb-i müstetâb-ı musâdakât-rehînlerine muhâfâzât-ı istisâbet-i teveccüh-i vedâd

9. ve dîdebânî-i istifâzat-ı şebnem-i yegâneği vü ittihad ile demîde-i gülşen-i behişt-âsâr-ı

10. "vecebet mahabbetî li'l-mütehâbbîne fiyye,"² olan gülberki müşkbîz-i hübb ü velâdan çekide itr-ı şâhî-i

11. tehâyây-ı muhabbet-efzây-ı pâdişâhâne ki mu'attar-sâz-ı mecâmîc-i icâbet ve lahliha-fersây-ı müctemî'ân-ı

12. Mecâlis-i üns-i muhalasâttır, zîver-i şişe-i hullet ve yekcihett kılınup bedâyîci ta'zim

13. ve terkîm ve kavâid-i tevkir ü tefhîm birle tuhfe-i bezm-i irem-tev'emleri kılınmak zımında merâsim-i

14. selâtin-i uhuvvet-meâb ve levâzım-ı kavânin-i havâkin-i meveddet-intisâb üzere tefek kud-i hâtır-ı

15. feyz-meâsir-i saadet-meâl-i bahtyârî ve tefahhus-i ahvâl-i rif'at-iştimâl-i kâmkârileri tetmîm

16. ve takdîm olunduktan sonra hacelet-resân-ı safvet-pişânî-i âftâb ve gıpta-fermây-ı

17. rûzene-i tâbdâr-ı huld-i vâlâ-kubâb olan levha-i zamfr-i serîredân-ı mihr-incilâ ve meclây-ı

1. (58 inci sahifenin başı) mücellây-ı zihn-i beyzâ-zıyâlarına perverde-i halvet-serây-ı ihlâs ve rabbâtü'l-hicâl-i (gelinler) ihtisas

¹ " Sen dini ve dünyayı Allahın bakası ile müşeyyed kıldın. O da seni dünya ve din için baki kıldı.,,

Buradaki Arapça iyi dilek ve dua cümlesi vaktiyle, Nâme Defteri'ne yazılırken baş kısmında bazı yanlışlıklara düşülerek düzeltildiği, fakat kazılan ve düzeltilen kelimelerin asılları tamamen kaybolmadığından, ilk yanlışlığın mahiyeti tahmin olunabilmektedir. Anlaşıldığına göre evvelâ «Evrengzib» ve «Âlemgîr» terkipleri, galiba her nasılsa, iki ayrı kişiye ait zannedilerek Arapça ibare " Şüyyedetü'd-dinü ve'd-dünyâ bakææhümâ) suretinde tertip olunmuş, sonradan bu iki terkipten bir tek şahsa ait bulunduğu görülerek ibare "şüyyidet li'd-dînî ve'd-dünyâ,, şeklinde düzeltilmiştir (S. Elker).

² Hadis: "Allah için birbirini sevenlere benim muhabbetim vâcib oldu.,,

2. olan arâyis-i (gelinler) âmâl bu vechile irâet olunur ki mâlikü'l-mülk ve vâhibü'l-âmâl

3. sübhâne men tenezzehe zâtühu ani'z-zevâl ve tekaddese sıfâtuhu ani'l-intikal hazretlerinin ifâza-i

4. birr ü a'tâf-i şâmile ve ifâde-i cûd ü eltâf-i kâmileleriyle li-küllü zemanin devletün ve ricâl

5. mısdâkıncâ zimâm-ı hall ü akd-i İslâmiyye her vakitte bir bende-i kemînesinin keff-i

6. kifâyet ve uhde-i himmetine tefvîz ve taklid olunmak sünnet-i seniyye-i ilâhiyyeden olup

7. kısmet-hâne-i ezeli âzâlde zât-ı bahtyârımı "ve ca'aleküm halâife fi'l-ardi,,¹ ni'am-i celîlesinden

8. hissedâr ve sihâm-i mukaddere-i "inne'l-arda yerisühâ ibâdiye's-sâlihün,,² dan min ciheti'n-neseb

9. müstahikk-i sehm-i a'lâ ve fazl-i evfâ kılmağın "ve tilke'l-eyyâmü nüdâvilühâ beyne'n-nâsi,,³ medlûl-i şerffi

10. üzere mürûr-i eyyâm ve kürur-i dühûr ü avâm ve ittifak-ı meşâyih ü ulemâ ve itbâk-ı (ittifak, bağlaşma) etbâk-ı (kat, kabile, mertebe)

11. mütecennide ve reâyâ ile serfir-i saltanat-ı Osmânî ve evreng-i hilâfet-i cihânbanî bu velâ-cûy-ı

12. musadakat-perverlerine müyesser olmağın arzûy-ı şeref-i hidmet-i Haremeyni's-şerîfeyn ve dâiye-i

13. icrây-ı ahkâm-ı şerfat-i mutahhara-i cenâb-ı Resûlü's-sakaleyn ile bu bâr-ı girân-ı emânet-i

14. uzmâ "ve üfevidu emri ilâ'llahi inna'llahe basîrün bi'l-ibâdi,,⁴ tazarru'ü ile zîver-i gerden-i kabûl

¹ Fâtır suresinin 37. âyetinin başı: "O ki sizleri yer yüzünde halifeler kıldı...,,

² Enbiya suresinin 105. âyetinin sonu: "Yere (veya arz-i mukaddese veya cennete) salih kullarım varis olur...,,

³ Âl-i İmran suresinin 140. âyetinin italikle yazılmış kısmı: "Eğer size bir yara dokundu ise heriflere de öyle bir yara dokundu. *Hem o günler biz onları insanlar arasında evirir çeviririz*, hem Allah iman edenleri bileceği ve sizden şehitler, şahitler tutacağı için ki Allah zalimleri sevmez...,,

İslâm mücahitlerini Uhut muharebesinin sonuçlarından teselli ve gelecekte teşçi için gelmiştir. II. Sultan Süleyman da bu âyette Osmanlı devletinin son yıllarındaki yenilgilerinin tesellisini ve kendisi için bir teşçi görmektedir.

⁴ Müminin suresinin 44. âyetinin sonu: "Ben işimi Allah'a ısmarlıyo-

15. kılınmıştır; cenâb-ı bârf azze ismühû dergâh-ı icâbet-penâ-hından mes'uldür ki "fahküm

16. beyne'n-nâsi bi'l-hakki,,¹ fermân-ı şerifini mütesem-i şifâh-ı imtisâl edüp "adlû sâatin hayrûn

17. min ibâdeti seb'ne seneten,,² hadis-i şerifine mazhar olan selâtîn-i nasfet-âyîn

1. (59 uncu sahifenin başı) ve esâtîn-i adâlet-rehîne iktifâ mukadder eylemiş ola âmfn -reside-i mesâmi^c-i şevket-

2. mecâmi^c-i hâkanileri olmak gerektir zât-i kadîm-i "lem yelid ve lem yüled,,³ vasf-ı şerifi ile mevsûf

3. olan cenâb-ı vâcibü'l-vücûd ve muvahhad b'iz-zâti sâlisü selâse tavsîf-i nâ hakikî ile irtikâb-ı

4. dalâlet ve nübüvvet ü risâlet-i Fahr-i Kâinât sallallahü te-âlâ aleyhi ve sellemi inkâr ile ahşâb

5. ve ahcârdan kendü sanî 'a-i dest-i mel'ânetleri olup ittihâz-ı ilâh eyledikleri esnâm ü saltb

6. âdet eden milel-i muhtelifi-i nasarâ ittifâk-i kulûb-i şekavet-mashûblariyle zâg (karga) u kelâğ (kuzgun)-

7. sıfat gülsitân-ı bilâd-ı İslâmiyyeye tahrîk-i bâl-i cesâret ve ihâle-i pençe-i hasâret

8. etmeleriyle "küllüküm râin ve küllüküm mes'ulün an ra-yyetihî,,⁴ tenbîh-i şerfi üzere bi-avnilâhi teâlâ

9. zeyl-i islâmdan kat^c-ı eydî-i a^cdây-ı liyâm ve havze-i tev-hîd ü yakînden ref^c-i şevk-i (diken) şirk-i

10. küffâr-i dalâlet-irtisâm ve himâyet-i mevâtîn-ı mü'minfn ve sıyânet-i mesâkin (meskenler) ü emvâl

11. ve evlâd-ı muvahhidîn için Allahü Azîmü'ş-şânın lûtf ü keremine tevekkül ve mu^ccizât-ı kestretü'-

12. l-berekât-ı Sultân-ı Enbiyâya tevessül olunup ve ervâh-ı mukaddese-i Hulefâ-i Râşidîn

rum, çünkü Allah kullarının her balini görür,,.

¹ Yukarda 277. s.'nin 2 sayılı haşiyesinde anılmış olup Peygamber Davud'a ait olan Sâd suresinin 26. âyetinin devamı: "... Artık insanlar arasında doğ-rulukla hükmet,,.

² Hadis: " Bir saatlik adalet yetmiş senelik ibadetten daha hayırlıdır,,.

³ İhlâs suresinin 3. âyeti: " Doğmamış, doğurmamıştır,,.

⁴ Hadis: " Sizin hepiniz birer çobansınız ve her çoban sürüsünden mes'uldür,,.

13. ve âl ü evlâd ve eshâb ü tâbiîn ve sair evliyây-ı kerâmet-irtisâmdan istimdâd olunup

14. “men kâne li’llâhi kâne’llahü lehü,,¹ muktezasınca niyyet-i sadıka ve azîmet-i halisa ile “katilü’l-müşrikîne

15. kâffeten kema yukatilûneküm kâffeten,,² fermân-ı lâzîmü’l-ımtisali üzere iskat-ı farîza-i gaza ve ibka-i

16. millet-i beyza için “ve me’n-nasru illâ min indi’llâhi’l-Azîzi’l-Hakîm,,³ ve “in yansurkümü’llahü felâ galibe

17. leküm,,⁴ mantuk-i kerîmü’s-şânın nakş-ı tırâz-ı râyât-ı azîmet ve “faddala’llahü’l-mücâhidîne bi-emvâlihîm

1. (60 ıncı sahifenin başı) ve enfüsihim ale’l-kaidîne dereceten ve küllen va’da’llahu’l-husnâ⁵, işaret-i pür-beşâretleriyle eşref-terfn-i

2. ezminede makarr-ı hilâfetimiz olan Dâr ü’s-saltanatı’s-seniyye-i mahmiyye-i Konstantîniyye hamâha’llahü teâlâ

3. ani’l-âfât-ı ve’l-beliyye’den nehzât ve serv-i çemân-ı çemenistân-i nusrat olan livây-i hadrây-i

4. Muhammedî mühtezz-i azîmet kılınmağın te’sis-i esâs-ı istinâs ü uhuvvet ve te’yîd ü teşyîd-i

5. meâsir-i yegâneğî vü düstî ve meveddet için üsve-i (meslek, mezheb) hasene-i şâhân ve seciyye-i müstahsene-i

6. tâcdârân-ı cihân üzere nüvfd-i hilâfeti hâvî ve peyâm-ı nehzat-ı mülûkânemizi muhtevî

¹ Hadis: “Kim Allah için olursa (çalışırsa) Allah da onun için olur,,.

² Tevbe suresinin 36. âyetinden bir parça: “Bütün müşrikler sizinle kital ettikleri gibi siz de bütün onlarla kital edin,,.

³ Âl-i İmran suresinin 126. âyetinin son kısmı (italikli):

“Ve bunu Allah bize sırf müjde olsun, kalpleriniz bununla yatışsın diye yaptı, *yoksa nusrat ancak Allah’dandır, aziz ve hakim O,,.*

⁴ Âl-i İmran suresinin 160. âyetinin başı (italik): “*Eğer Allah size nusrat verirse o vakit size galip yoktur, ve eğer sizi yardımsız bırakırsa kimin haddindedir ki ondan sonra size yardım etsin ? Ancak Allah’a dayansın o halde müminler,,.*

⁵ Nisa suresinin 93. âyetinin italikle yazılı kısmı: “Müminlerden özür sahibi olmaksızın oturanlar ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler müsavi olmazlar, *Allah mallarıyla ve canlarıyla mücahid olanları oturanların derece itibarıyla üzerine geçirdi, gerçi Allah ikisine de (cenneti) va’ d buyurmuştur,* bununla beraber Allah mücahidlere oturanların fevkinde azîm bir ecir ihsan etmiştir.

7. nâme-i hümâyûn-i muhalesat-meşhûnumuz nigâşte-i yerâ^c-a-i berâ^c-a-i musâdakat kılınup mu^cteber ve mu^ctemed âdemle-rimizden

8.¹ ile ol cenâb-ı reff^cu'l-mikdâr-i vâlâ-nisâbın savb-ı müstetâblarına firistâde

9. kılınmıştır ; inşâallâhü tealâ lede'l-vusul nakş-i ahvâl ve sûret-i amâl aks-endâz-ı âyine-i

10. zamîr-i saadet-semîrleri oldukda “ da^cvetu'l-meliki'l-âdili müstecâbetûn,² mefhumunca cünûd-i ediye^ci

11. icâbet - numûdlariyle muavenet ve zfr-i cenâh-ı bâhir-ûn-necâh-ı cihânbanîlerinde âsûde olan

12. ulemâ-i izâm ve meşâyih-i kirâm ve mazanne-i icabet olan sulehây-i zevi'l-ihtirâmdan isticlâb-ı

13. duây-i hayr ile gayretkeş-i dîn-i Ahmedî ve nigeht-dâşt-i huffâz-ı şeriat-ı mutahhara-i Muhammedîde

14. her vechile izhâr-ı cill-i himmet buyurulup nâil-i ecr-i cihâd olmaları me'mûldür ; peygam-resân-ı

15. müşârûnileyh bendeleri taraf-ı meveddet-cûylarından izhâr-ı muhalesat ve edây-ı hizmet-i sefâret

16. eyledikten sonra müekkid-i zavâbıt-ı hullet ve müşeyyid-i revâbıt-ı râsihâ-i uhuvvet-peyâm-ı hâme-i

17. şâhâneleriyle iade ve fîmâba^d âfitâb-ı ebediyyü'l-işrâk-ı mihr-i vifâkları sipihr-i müvâlâtta

1. (61 inci sahifenin başı) nûr-efşân-ı ittifak olup bu^d-i mesâfe-i mâbeyn işrâk ü idaetine perde-keş-i sehâb-ı nûmaneat

2. olmayup şol ki lâzime-i ittihâd-ı mezheb ü millet ve mühimme-i ittirâd-ı zî (aynen) şerîattir alâ ragmi'l-

3. a^dâ kemâ hüve hakkuhû riayet ve ale^d-devâm irsâl-i rüsûl ve resâil ile te'yid-i vedâda

4 sarf-ı himmet buyurula, mâdam bu hayme-i pür-zîb ü zer-endûd-i gerdûn ve bu çetr-i valâ-kukâb

5. ve zibende-i kıyâm-ı sipihr-i bi-sütûn bi-tınâb ü kavâyim ü evtâd Süreyya ve sahn-ı pehnâsında husrev-i

6. hâver-i seyyâre-sipâh cilve-nümâ ola bârgâh-ı şevket-i übbehet penâh-ı cihântâbları ve sâyebân-ı

¹ Metnin aslında burada Hindistan'a gönderilecek zatın ismini yazmağa ayrılmış olan bir kaç kelimelelik yer boş bırakılmıştır (S. Elker).

² Hadis: “Âdil bir melikin duası kabul olunur”.

7. devlet ü iclâl-i refi^cu'l-bünyânları müşemma-i vikaye-i Yezdân ve harîm-i himâyet-i Müsteân ile

8. masun ve cenâb-ı saltanat-nisâb ve hullet-intisâbları mü-keddirât-ı rûzgârdan mahfûz

9. ve memûn ola, âmin bi-hürmet-i Seyyidi'l-mürselîn, Sene 100 (1100).